

MIȘCAREA GREVISTĂ DE LA FABRICA „LETEA“ BACĂU ÎN ANII 1918—1920

de LEON EȘANU

Prezentarea mișcării greviste din anii 1918—1920 de la fabrica de hîrtie „Letea“ din orașul Bacău are menirea de a înfățișa amploarea unor acțiuni care au răscolit o importantă regiune a Moldovei și a întregii țări.

Pe linia unor constante preocupări de analiză a mișcării muncitorești și revoluționare din Moldova, autorul prezentului articol își propune să releve principalele momente care au însoțit desfășurarea acestor acțiuni în conexiunea lor continuă¹. Fără îndoială ca mișcarea grevistă de la „Letea“ Bacău, cea mai importantă unitate de acest fel din industria hîrtiei, a fost influențată de ansamblul mișcării revoluționare din acest timp dar nu este mai puțin adevărat că mișcarea grevistă de aici a constituit, la rîndul ei, un exemplu care a impulsiona proletariatul existent în întreaga zonă.

În orașul Bacău, înființarea fabricii „Letea“ și dezvoltarea sa ulterioară a determinat sute de muncitori să se îndrepte din toate direcțiile orașului și ale comunelor învecinate spre fabrica de hîrtie, care a devenit o importantă unitate a vieții economice și sociale a localității. Fabrica de hîrtie și celuloză „Letea“ a reprezentat, chiar de la începutul existenței sale, nu numai un important centru de producție pentru întreaga ramură, ci și o citadelă de luptă a muncitorilor pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață desfășurată în cadrul general al mișcării muncitorești și democratice din țara noastră. Muncitorimea fabricii desfășurînd, de-a lungul anilor, o frumoașă activitate revoluționară a făcut ca istoricul acesteia să includă

¹ În lucrarea monografică *Fabrica de celuloză și hîrtie „Letea“ Bacău apărută în anul 1971 datorată autorilor: D. Berlescu, C. Botez și I. Saizu, ca și în lucrarea Județul Bacău — pagini memorabile de luptă a maselor, apărută în același an (autori: C. Botez, L. Eșanu, I. Saizu) au fost menționate acțiunile la care ne vom referi în prezentul articol, dar tratarea lor a fost făcută foarte succint. Lucrul acesta se explică și prin dorința autorilor de a asigura o proporție corespunzătoare diferitelor perioade în cadrul lucrărilor amintite. Noile materiale documentare cercetate ne permit o analiză detaliată a acestor acțiuni greviste.*

și lupta revoluționară desfășurată împotriva exploatării capitaliste, ca parte integrantă a trecutului ei².

În anii primului război mondial, fabrica „Letea” a funcționat fără întrerupere, asigurând armatei și autorităților hîrtia necesară³. Nefiind o oarecare întreprindere particulară, ci o unitate constituită cu capital liberal, primul ei acționar fiind chiar Vintilă Brătianu, fabrica a beneficiat de un regim special. În timpul războiului și după ocuparea Munteniei, liberalii aflați la putere au rechiziționat toate fabricile de hîrtie din Moldova, afară de „Letea” care continuă a fabrica și desface hîrtia, fără concurență, la prețuri de speculă. Pe lângă faptul că acționarii fabricii au realizat în această perioadă cîștiguri imense, Partidul liberal dispunînd de hîrtie, în timpul cînd aceasta lipsea de pe piață, se servea de ea ca de o puternică armă de șantaj nelivrînd-o decît amicilor politici și ziarelor propriului lor partid⁴. Pentru partidul liberal fabrica „Letea” nu era numai o sursă de cîștiguri și de fructificare a capitalurilor, ci și o eficientă metodă de presiune politică. Astfel ne putem explica intervenția lui brutală în conflictele izbucnite între administrația fabricii și muncitorii salariați.

Condițiilor grele de lucru din timpul războiului li s-au adăugat marile lipsuri materiale și slaba asistență sanitară existentă în fabrică ca și în întregul oraș⁵. Din cauza grelei situații economice — recunoștea conducerea fabricii —, în anii primului război mondial numeroși lucrători au rămas fără lucru și nu aveau hrana zilnică necesară existenței lor. Conducerea fabricii a fost îngrijorată că lipsa de alimente ducea la subnutrirea muncitorilor care nu mai dădeau randamentul așteptat în procesul de producție și în același timp făcea ca numărul celor bolnavi sau subnutriți să se ridice la circa 30%. În aceste condiții, în cursul anului 1918, direcția fabricii s-a adresat autorităților militare solicitînd două vagoane de porumb „pentru a hrăni cu mămăligă personalul fabricii; altfel — se sublinia în documentul citat — *vom avea mișcări în fabrică datorită foamei*”⁶. (Sbl. doc.) Direcția va reveni asupra cererilor formulate arătînd necesitatea acută de a se asigura un minimum de cantități de porumb și carne în condițiile cînd salariații fabricii erau lipsiți de toate alimentele necesare⁷. Nerezolvarea acestor probleme vitale pentru muncitorimea fabricii a determinat, la jumătatea anului 1918, o ridicare a acestora „din cauza lipsei de hrană”⁸.

În luna mai a anului 1918, dintre grevele și acțiunile muncitorești desfășurate în orașul Bacău, cea mai notabilă este cea a muncitorilor fabricii „Letea”, urmați imediat de cei ai fabricii de pielărie „Filderman”⁹. În oraș, era în acest timp, în curs de pregătire o grevă

2 D. Berlescu, C. Botez, I. Saizu, *op. cit.*, pag. 109.

3 Arhivele Statului Bacău, fond prefectura județului Bacău, dosar 8/1918, pag. 118.

4 „Socialismul”, din 18 septembrie 1919.

5 Arhivele Statului Bacău, *dosar citat*, pag. 121.

6 *Ibidem*, pag. 117.

7 *Ibidem*, pag. 311; dosar 11/1918, pag. 7.

8 *Ibidem*, dosar 8/1918, pag. 155.

9 „Tribuna” din 19 mai 1918.

generală de solidaritate cu muncitorii greviști de la fabrica „Letea”¹⁰. Așa cum a procedat dese ori și cum va mai proceda în situații similare, împotriva greviștilor de la „Letea” pentru a apăra interesele patronilor fabricii (care nu erau alții decât Brătienii), guvernul a trimis trupe cu misiunea de a reprima pe greviști¹¹.

În urma mișcărilor care au avut loc, autoritățile au fost nevoite ca să mobilizeze factorii care răspundeau de problemele aprovizionării pentru a lua măsuri în această direcție¹².

Intrucât monografia fabricii, la care ne-am referit, prezintă în mod amănunțit datele legate de condițiile de muncă și de trai ale salariaților, ne vom mărgini, în cele ce urmează, a puncta doar unele elemente care să explice acțiunile desfășurate la „Letea” Bacău după primul război mondial și răsunetul pe care l-a avut lupta greviștă a muncitorilor de aici în întreaga țară.

În anii de după primul război mondial condițiile în care lucrau muncitorii fabricii „Letea” erau deosebit de grele¹³. Salariile pe care le primeau acești muncitori erau departe de a compensa forța de muncă cheltuită în procesul de producție, departe de a putea satisface cerințele lor materiale și spirituale¹⁴. La salariile mici, care nu acopereau nici pe departe necesitățile de bază ale traiului, se adăugau și amenzi pe care le primeau, lipsa de securitate a muncii, numeroasele accidente de muncă. Ne voind să vadă cauzele adevărate ale acestor neajunsuri și raportul real existent între prețuri și salarii, conducerea fabricii a cerut să se ia măsuri contra celor care pretindeau salarii sporite. Ei au obiectat că trebuie oprită scumpirea excesivă a vieții (ca și cum aceasta nu ar fi fost și dorința muncitorilor!), întrucât „nu vom putea plăti lucrătorii astfel încât să poată da: 50 bani oul, 2 lei litru de lapte, 15 lei kilogramul de zahăr” etc¹⁵. Ziarul „Socialismul” remarcă în acest timp că viața muncitorilor la Bacău era cît se poate de grea. Ei locuiau pe străzi pline de praf și noroi, trăiau în cocioabe „și se hrănesc cu dumade și chiperi”. „De cîteva zile piinea neagră lipsește. În toate fabricile se lucrează 10 ore. Traiu este foarte scump, iar salariile variază între 9 și 15 lei pe zi”¹⁶. Organul central de presă al Partidului socialist a consacrat un ciclu de articole exploatarea existentă la fabrica „Letea”, condițiilor aproape insuportabile în care lucrau cei circa 500 de muncitori bărbați și femei, pentru niște salarii care nu depășeau 6—7 lei pe zi pentru femei iar pentru bărbați 11 lei¹⁷.

Pentru înțelegerea principalelor cauze ale mișcării greviste din această importantă unitate a industriei hîrtiei din România, trebuie să arătăm că situația salarizării la „Letea” în condițiile scumpirii excesive a traiului din perioada la care ne referim era catastrofală.

10 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 2921, vol. I, fila 1.

11 „Tribuna” din 19 mai 1918.

12 Arhivele Statului Bacău, fond Prefectura județului Bacău, dosar 8/1918, pag. 155.

13 D. Berlescu, C. Botez, I. Saizu, *op. cit.*, pag. 108.

14 N. N. Ghițescu, *Industria celulozel, mucavalei și hîrtiei în România*, București, 1919, pag. 45.

15 Arhivele Statului Bacău, fond Prefectura județului Bacău, dosar 8/1918, pag. 121.

16 „Socialismul” din 18 septembrie 1919.

17 *Ibidem*, din 20 septembrie 1919.

Pe categorii situația salarizării era următoarea: a/ 350 de muncitori ai fabricii primeau un salariu ce nu depășea 5 pînă la 7 lei pe zi. Doar cîțiva specialiști primeau 12 lei pe zi care includeau și alocațiile de hrană, scumpete, chirie etc. b / Cele aproape 100 de muncitoare erau obligate să lucreze în acord cîștigînd cu greu 5—6 lei pe zi ¹⁸.

Nemulțumiți cu aceste salarii de foame care nu puteau acoperi necesitățile minime de existență pentru ei și familiile lor, știind ce mizerie îi așteaptă odată cu venirea iernii, muncitorii fabricii s-au adresat direcției cerînd mărirea salariilor. Primind un răspuns arrogant și sfidător (cui nu-i place să plece!), muncitorii au înaintat un memoriu care cuprindea următoarele puncte: 1. — Recunoașterea delegaților pe secțiuni și a viitorului sindicat al personalului fabricii. 2. — 8 ore de muncă pe zi. 3. — Plata pentru lucrătorii calificați 25—30 lei iar pentru cei necalificați 16—20 lei pe zi. Pentru ucenici 8—14 lei pe zi după vechime. 4. — Plata dublă a orelor suplimentare. 5. — Respectarea demnității omenești. 6. — Restituirea banilor reținuți pentru pensii. 7. — Reprimirea celor concediați. 8. — Să nu se facă nici o concediere timp de trei luni. 9. — Plata zilelor de grevă. 10. — Desființarea amenzilor ¹⁹.

La acest memoriu direcțiunea a răspuns că „nu stă de vorbă cu bolșevicii” și a difuzat un afiș în care arăta că nu va da nimic, anunțînd că va închide fabrica. În fața acestei situații, în ziua de 3 septembrie 1919, ca urmare a grelelor condiții de muncă și de viață, a răspunsului insolent al direcției, muncitorii fabricii „Letea” au intrat în grevă ²⁰. Față de atitudinea dușmănoasă a conducerii fabricii concretizată în acel „cui nu-i place poate să plece”, care a îndîrjit și mai mult pe greviști, muncitorii fabricii au hotărît să continue acțiunea de luptă începută pînă ce drepturile lor vor fi recunoscute. De la primele întruniri ținute în sala sindicatelor, muncitorii greviști au ales trei comitete de grevă, delegația pentru eventualele tratative și împuterniciți pe secțiile fabricii.

Din prima zi a desfășurării grevei, muncitorii au ținut o legătură permanentă cu Secțiunea socialistă băcăuană căreia i-au cerut sprijin în lupta pe care o declanșaseră cu patronii fabricii. Ei au găsit aici întregul ajutor material și moral de care aveau nevoie. Pentru ajutorarea greviștilor de la „Letea”, a căror luptă putea influența asupra desfășurării acțiunilor muncitorești din întregul oraș și chiar din întreaga regiune, Secțiunea socialistă din Bacău a acordat un ajutor bănesc în valoare de 5000 lei ²¹. Dr. Aroneanu, reputatul conducător al mișcării socialiste băcăuane s-a adresat printr-o amplă scrisoare Comitetului executiv al Partidului socialist ²². El a înfățișat conducerii Partidului socialist dorința exprimată de cei aproape 500 salariați ai

18 *Ibidem*, din 18 septembrie 1919.

19 „Socialismul” din 19 septembrie 1919.

20 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 28, mapa 168; Arhiva istorică centrală, fond Ministerul de interne, dosar 736, fila 4; „Munca grafică” (Buc) din 28 septembrie 1919; „Social-democrația” (Iasi), din 28 septembrie 1919.

21 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 28, mapa 170.

22 *Ibidem*, mapele 168, 169.

fabricii de a fi organizați într-un sindicat al lor și nu într-unul mixt ca pînă atunci. Dr. Aroneanu a accentuat, în demersul său, necesitatea ca Partidul socialist să susțină greva prin toate mijloacele de care dispunea, pe de o parte fiindcă cererile muncitorilor erau pe de-a-ntregul legitime și îndreptățite iar pe de altă parte ținându-se seama de influența acestei acțiuni asupra muncitorimii din întreaga regiune. Referindu-se la faptul că în fruntea fabricii „Letea” se afla familia Brătianu și la aspectul politic al acestei chestiuni, dr. Aroneanu preciza: „Ei (Brătienii — L. E.) ne voind să cedeze așa curînd, e de datoria centrului a da tot concursul moral și material pentru ca greva să aibă un bun sfîrșit”²³. Grevă afectînd interesele familiei Brătianu sub al cărui patronaj se afla fabrica, autoritățile civile și militare din Bacău au depus imediat eforturi deosebite pentru localizarea ei. Lucrul acesta se explică și prin teama autorităților de a vedea generalizîndu-se în întregul oraș o acțiune energetică, care atunci, în condițiile acelor ani incandescenti putea provoca imediat o reacție în lanț.

Din momentul declanșării grevei Secțiunea socialistă băcăuană s-a adresat Comitetului executiv al Partidului socialist arătînd cauzele care au generat-o. Scrisoarea trimisă înfățișa solidaritatea de care dădeau dovadă greviștii și faptul că ei vedeau în Secțiunea socialistă pe susținătorul lor direct în lupta începută cu patronii fabricii și autoritățile²⁴. Solicitînd concursul Comitetului executiv al Partidului socialist, secțiunea băcăuană cerea trimiteră la fața locului a lui C. Popovici sau M. Bălineanu accentuînd că acțiunea aceasta nu era numai a celor aproape 500 de muncitori ai fabricii „Letea” ci „de această grevă depinde soarta întregii mișcări din Bacău”²⁵.

Nenumărate au fost încercările făcute de conducerea fabricii sprijinită de autorități pentru a face să înceteze greva. După trimiterea unor emisari cu rolul de spărgători de grevă, goniți de muncitori, s-a recurs la metoda intimidării. Astfel, greviștii au fost somați ca în 48 de ore să reia lucrul. În caz contrar erau amenințați cu trimiterea la regimente și în judecata Curții marțiale. Ucenicilor urma să li se anuleze contractele, iar fabrica, din lipsă de muncitori, să fie închisă²⁶.

La toate aceste presiuni și amenințări muncitorii au hotărît continuarea grevei pînă la rezolvarea deplină a revendicărilor lor²⁷. Grevă, odată declanșată, muncitorii greviști s-au întrunit sub cerul liber în satul Izvoarele de lîngă Bacău²⁸, după care s-au îndreptat în corpore spre sediul Secțiunii socialiste a orașului. Intervenția imediată a autorităților a fost făcută cu scopul de a-i determina să reia urgent lucrul. Muncitorii au respins această propunere ca și „sfatul” dat de autorități de a nu primi la consfătuirea lor nici un membru al Secțiunii socialiste și al sindicatelor locale. Aceasta —

23 *Ibidem*, mapa 209.

24 Arhiva C.C. al P.C.R. fond 28, mapa 168.

25 *Ibidem*.

26 „Socialismul” din 20 septembrie 1919.

27 *Ibidem*.

28 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 2423, pag. 3,6.

arătau autoritățile — „deoarece lucrătorii fabricii nu sînt organizați în sindicat și deci nu au nimic comun nici cu syndicatele, nici cu Partidul socialist”²⁹. Folosind amenințările și presiunile, autoritățile au avertizat adunarea că mobilizații pe loc și concentrații nu pot lua parte sub nici un motiv la întruniri în localul Partidului socialist³⁰. Mobilizații au fost, de asemenea amenințați că vor fi tratați ca dezertori. Fruntașii mișcării muncitorești băcăuane ca dr. Aroneanu, I. Cașin, I. Palade și ceilalți au sfătuit pe muncitori de a nu ceda în lupta începută îndemnîndu-i la organizare și solidaritate³¹. Efectul propagandei desfășurate, ca și înțelegerea superioară a unor lucruri de către muncitorimea de la fabrica „Letea” a determinat ca în aceste zile să fie consemnate zeci și sute de înscrieri pentru organizația sindicală a muncitorimii din această fabrică, acțiune ce a continuat cu un deplin succes și în zilele care au urmat³².

Asupra muncitorilor greviști s-au exercitat, după cum am menționat, numeroase presiuni, dar amenințările și violențele nu și-au atins scopul. Printre altele, greviștii au fost somați ca să accepte retragerea imputernicirii lui I. Cașin, directorul Vasilescu neadmițînd participarea acestuia în delegație. Muncitorii însă au respins cu indignare provocarea urmărită de conducerea fabricii care a încercat o manevră șovină dat fiind că I. Cașin era de naționalitate maghiară. Presiunile autorităților au continuat pentru a obține îndepărtarea din delegația muncitorilor a elementelor revoluționare care activau în Secțiunea socialistă și în syndicatele băcăuane, dar încercările lor au dat greș³³.

Organele centrale ale mișcării noastre muncitorești, Comisia Generală a Syndicatelor din România au venit imediat în sprijinul luptei proletariatului băcăuan³⁴. Astfel, M. Bălineanu secretar al C.G.S.R., a fost trimis la Bacău în urma cererii adresată de Secțiunea socialistă și Comisia locală a syndicatelor, pentru ajutorarea greviștilor³⁵. A doua zi după sosirea sa, M. Bălineanu a luat parte la întrunirea desfășurată în sala syndicatelor unde a fost încunostințat de mersul grevei pînă în acel moment. Încercările de mediere pe care el le-a făcut au eșuat din cauză că direcția fabricii a refuzat orice tratative³⁶. M. Bălineanu a încurajat și a asigurat pe greviști că vor fi ajutați în pofida faptului că ei nu fuseseră organizați pînă atunci, din fonduri strînse de la muncitorimea din alte ramuri economice.

Adresîndu-se greviștilor, secretarul C.G.S.R. i-a asigurat de sprijinul întregului proletariat român îndemnîndu-i neîncetat la organizare

29 *Ibidem*.

30 *Ibidem*.

31 *Ibidem*.

32 *Ibidem*.

33 Menționăm, că alături de muncitori fabricii s-au dovedit de asemeni foarte hotărîte și muncitoarele în atitudinea pe care au adoptat-o. Ele au rezistat la toate greutățile impuse de grevă și s-au dovedit solidare cu toți ceilalți muncitori.

34 În sprijinul grevei, a fost trimis la București C. Iacomi care s-a adresat Comitetului executiv al Partidului socialist.

Bacău. (*Ibidem*).

35 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar citat, pag. 8,12; dosar 3541, pag. 42-43.

36 *Ibidem*.

și solidaritate³⁷. El a avut mai multe întâlniri cu greviștii și ceilalți muncitori din oraș, înmînîndu-le sumele aduse pentru sprijinirea luptei lor³⁸.

Din București, organele centrale ale mișcării muncitorești au trimis la Bacău, în afara lui M. Bălineanu, pe Gh. Petrescu-Ghempet și Paul Marc pentru ajutorarea greviștilor și a contribui la organizarea lor în sindicat și partid³⁹. Ei au desfășurat o amplă activitate propagandistică în Bacău solidarizînd la greva de la „Letea” și pe muncitorii tăbăcăriilor din oraș. Preconizînd solidarizarea întregului proletariat băcăuan în jurul muncitorilor de la „Letea”, îndemnîndu-l la organizare în Partidul socialist și sindicate, ei și-au atras asupra lor din partea organelor represive acuzațiile de „instigatori, elemente care urmăresc paralizarea vieții întregului oraș”⁴⁰.

Prezența doctorului Aroneanu în mijlocul greviștilor a însemnat de asemeni un serios suport moral atît pentru ei cît și pentru întreaga muncitorime din Bacău. El a înfățișat greviștilor în cadrul convorbirilor și întîlnirilor avute foloasele organizării accentuînd asupra faptului că organizarea este principala armă a proletariatului în lupta cu societatea capitalistă⁴¹. Insuflîndu-le curaj în lupta lor, dr. Aroneanu a accentuat asupra necesității ca ei să nu cedeze în pofida șicanelor și a măsurilor ce erau neconținut luate împotriva acțiunilor revoluționare ale clasei muncitoare. Printre altele el a cerut muncitorilor de la „Letea” ca să nu accepte procedeul fabricii de a livra hîrtie tuturor ziarelor din țară cu excepția presei socialiste⁴². Dr. Aroneanu s-a adresat soldaților mobilizați pe loc la fabrica „Letea” îndrumîndu-i de a nu executa ordinele privitoare la reluarea lucrului, date de garnizoană și comandamentul militar⁴³. Argumentîndu-le asupra nevoilor și intereselor lor de clasă, Dr. Aroneanu le-a arătat că ei nu trebuie să părăsească sala de ședințe deoarece erau civili și nu militari, mobilizarea pe loc putînd-o face numai Marele Cartier General⁴⁴.

Intrunirile greviștilor de la „Letea” se țineau aproape zilnic la sediul Secțiunii socialiste și al sindicatelor din Bacău⁴⁵. La multe dintre aceste întruniri au participat delegații Consiliului General al Sindicatelor, ca, și reprezentanții muncitorimii din centrele și orașele învecinate Bacăului. Gh. Petrescu-Ghempet, M. Bălineanu, au înfățișat muncitorimii situația generală a proletariatului român ca și cea concretă a salariaților fabricii „Letea”. Ei au subliniat semnificația politică deosebită a grevei de la fabrica „Letea” și consecințele ei ne planul luptei generale a maselor muncitoare din această regiune⁴⁶.

37 *Ibidem*.

38 *Ibidem*.

39 *Ibidem*, filele 4,6; dosar 3541, pag. 42-43. Gh. Petrescu-Ghempet a predat ziarului „Socialismul” o suită de articole referitoare la viața și lupta muncitorimii din Bacău.

40 *Ibidem*.

41 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 95, dosar 3238/65, fila 7.

42 *Ibidem*, fila 8.

43 *Ibidem*, fond 96, dosar 2423, fila 9.

44 *Ibidem*, fila 15.

45 *Ibidem*, fila 15.

46 *Ibidem*, fila 67.

I. Florea, trimisul muncitorimii din Moinești a îndemnat proletariatul băcăuan la deplină solidaritate pentru a impune cîștigarea acțiunilor de la fabrica „Letea”, „unde muncitorii vor trebui să intre victorioși cu steagul roș și cîntînd Internaționala”⁴⁷. Tot în cadrul acestor întruniri au fost înfierate acțiunile insolente ale direcției, pe care muncitorii le-au combătut cu toată hotărîrea. Delegații bucureșteni au înfățișat muncitorimii băcăuane măsurile care au fost luate pentru ajutorarea lor și faptul că lupta proletariatului băcăuan era în atenția maselor muncitoare din întreaga țară. Muncitorimii grevele le-au fost înfățișate accidentele care s-au produs în fabrica „Letea” datorită tentativelor direcției de a folosi militari la lucru în locul greviștilor. Încercările făcute de a aduce țărani concentrați în interiorul fabricii au eșuat de asemenea. Sfătuindu-i ca să nu cedeze lupta pînă la victoria finală, Gh. Petrescu-Ghempet le-a arătat planul de ajutorare a greviștilor, inițiat de C.G.S.R. precum și încercările de plasare a muncitorilor greviști cu o situație familială mai grea în fabricile din Piatra Neamț⁴⁸. Cînd autoritățile au urmărit, după 18 septembrie, să împiedice activitatea ce se desfășura în principalul sediu al mișcării muncitorești băcăuane, o delegație de muncitori de la „Letea” în frunte cu I. Palade, candidat al Partidului socialist la Bacău, s-a prezentat comandantului garnizoanei Bacău pentru a cere explicații și a protesta împotriva măsurilor adoptate⁴⁹.

Cum au reacționat autoritățile în fața acțiunii legitime a muncitorilor care-și cereau dreptul la viață? La refuzul direcției de a satisface cererile greviștilor, în afara presiunilor exercitate asupra muncitorilor pe care le-am menționat, comandantul garnizoanei Bacău, maiorul Poltzer a recurs la măsuri violente în încercarea de a înăbuși în fașă greva. Greviștii au fost bătuti și schingiuiți iar membrii Secțiunii socialiste au fost arestați și înaintați Curții marțiale⁵⁰. Un tratament deosebit de bestial i-a fost aplicat doctorului H. Aroneanu. În ziua de 21 septembrie în cabinetul maiorului Poltzer acesta a fost molestat și insultat cu cuvinte triviale⁵¹. În protestul pe care l-a înaintat, dr. Aroneanu a arătat că susținerea cauzei muncitorilor greviști o consideră o datorie a sa și a Partidului socialist căruia îi aparținea. El a ridicat în cuvinte vehemente problema comportamentului autorităților și a comandantului garnizoanei locale față de muncitori, „a acestor eroi făuritori ai României mari” comportare care a produs indignarea cetățenilor din întregul oraș. În încheierea protestului său dr. Aroneanu a cerut o severă anchetă precizînd: „Nu înțelegem ca în conflictele dintre muncă și capital, armata să se pună în solda capitaliștilor”⁵².

47 *Ibidem*.

48 *Ibidem*, fila 73.

49 *Ibidem*, fila 15.

50 *Ibidem*, fila 1. În scrisoarea adresată comisarului regal al Curții Marțiale a Corpului IV Armată, dr. Aroneanu arăta că au fost ținuți 5 zile în închisoare și maltratați.

51 Episodul acesta a fost preludiul asasinării în octombrie 1920 a dr. H. Aroneanu din ordinul maiorului Poltzer în închisoarea din Bacău.

52 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 2423, fila 1.

Pentru observatorii evenimentelor care se petreceau în oraș în aceste zile, Bacăul părea că se află sub stare de asediu. Arestărilor și samavolnicilor autorităților represive i-au căzut victimă dr. Aroneanu, I. Cașin, I. Palade frunțași ai mișcării socialiste din Bacău, M. Bălineanu secretar al Comisiei Generale a Sindicatelor din România⁵³. Ei au fost înaintați Curții marțiale din Iași „sub acuzația stupidă de a fi insultat armata și coroana”⁵⁴. „Brătienii și în special Vintilă Brătianu — comenta „Munca grafică” — care personal a dispus aceste samavolnicii își închipuie că prin aceste mijloace va înfringe o hotărâre admirabilă și înălțătoare a muncitorilor de la „Letea”⁵⁵.

La 23 septembrie, garnizoana Bacău anunța Corpul IV Armată că dr. Aroneanu, M. Bălineanu, I. Palade și I. Cașin urmau să fie traduși în fața Curții marțiale sub acuzație de instigație la grevă la fabrica „Letea”, răspindire de idei revoluționare și ajutorarea greviștilor, pentru care li s-au încheiat actele de dare în judecată⁵⁶. Comandantul garnizoanei a cerut insistent ca „inculpații” să fie imediat judecați „pentru ca sancțiunea să convingă pe toți revoluționarii că faptele lor nu pot rămâne ne pedepsite”⁵⁷. Totodată se anunța Corpului IV Armată că Gh. Petrescu-Ghempet și Paul Manc, delegați ai organizațiilor centrale muncitorești, trebuiau să fie urmăriți la București și că, de asemenea vor fi interogați peste 200 muncitori mobilizați pe loc la fabrica „Letea”⁵⁸. Intervenția autorităților și măsurile luate au fost deosebit de brutale, după cum am arătat. În fața acestor provocări, Secțiunea socialistă locală a trecut la unele contramăsuri de răspuns. Astfel, I. Baciș a fost trimis la organizațiile muncitorești din P. Neamț și Buhuși pentru a-i determina să se solidarizeze cu muncitorimea băcăuană și să impună împreună eliberarea celor arestați⁵⁹. La 24 septembrie s-a prezentat prefectului și comandantului garnizoanei Bacău o delegație comună a muncitorimii din P. Neamț și Buhuși care a pretins imediata eliberare a arestaților avertizând că în caz contrar întreaga muncitorime și țărănime din cele două orașe și comune apropiate vor veni la Bacău⁶⁰. În fața protestelor declanșate de măsurile samavolnice ale autorităților represive și ca urmare a atitudinii hotărâte adoptate de muncitorimea întregii regiuni, după numai câteva zile, toți cei înaintați Curții Marțiale din Iași au fost eliberați⁶¹.

Când autoritățile au fost puse în situația de a-și justifica poziția adoptată și măsurile pe care le-au luat la Bacău ele s-au situat de partea direcției fabricii pe care au apărat-o deși denaturau realitatea

53 Arhiva Istorică Centrală, fond M.A.I., dosar 736, pag. 4; „Tineretul socialist” din 7 octombrie 1919.

54 „Munca grafică”, București 28 septembrie 1919; Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 3541, p. 43.

55 *Ibidem*.

56 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 2423, fila 2.

57 *Ibidem*.

58 *Ibidem*; Arhiva istorică centrală, dosar citat, fila 4; „Tineretul socialist” din 7 octombrie 1919.

59 Arhiva istorică centrală, dosar citat, pag. 5, 6.

60 *Ibidem*, Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 2423, pag. 5, 6.

61 „Social-democrația” din 28 septembrie 1919.

cînd afirmau că aceasta „a luat în imediată cercetare dorințele lucrătorilor căutînd a le soluționa pe cele întemeiate și legale”⁶². Autoritățile erau nevoite să recunoască că „greutățile traiului și scumpețea dau loc la atîtea suferințe și nemulțumiri”⁶³, dar imediat reveneau la poziția lor rigidă și prezentau cele întîmplate învinovățînd de aceste acțiuni pe conducătorii mișcării socialiste băcăuane. În momentul cînd a fost nevoit, datorită indignării produse în întreaga opinie publică de metodele pe care le folosea și a campaniei de înfierare a practicilor utilizate de autoritățile din Bacău, să justifice acțiunile sale, maiorul Poltzer a invocat „tendința lucrătorilor de la Letea de a se asocia Partidului socialist formînd un sindicat a cărui ședințe să se țină în chiar localul Partidului socialist”⁶⁴. Alături de această „vină”, greviștilor le-a mai fost imputată sosirea în Bacău a reprezentanților mișcării muncitorești din Capitală care, arăta maiorul Poltzer, „pe lingă că răspîndesc între lucrătorii fabricilor idei bolșeviste, au introdus în sala sindicatelor în timpul nopții țărani cărora după ce le țineau fei de fel de discursuri îi lăsau să doarmă în mod gratuit în sală arătînd astfel noblețea acestui partid și ideile lor”⁶⁵. Printre alte acuzații, li se atribuia acestora și aceea de a fi făcut propagandă socialistă revoluționară în rîndul militarilor și a unor categorii de salariați ai instituțiilor de stat. În concluzia raportului său, maiorul Poltzer a arătat că această propagandă revoluționară prinde extrem de repede în masele populare „fapt pentru care am dispus închiderea pentru totdeauna a localului clubului socialist”⁶⁶. În felul acesta, socotea el, muncitorii băcăuani nu vor mai avea unde se întruni și asculta propaganda revoluționară răspîdită de delegații organelor socialiste și sindicale ce veniseră din Capitală.

Plecînd de la asemenea considerente autoritățile militare și administrative din Bacău s-au năpustit cu toată furia împotriva organizațiilor muncitorești din localitate⁶⁷. Închizînd localul Secțiunii socialiste, arestînd și trimițînd la regimente pe cei mobilizați, organele represive au amenințat pe cei concentrați pe loc și au continuat cu trimiterea la Curtea marțială a conducătorilor muncitorimii băcăuane și a delegaților veniți din partea organizațiilor muncitorești centrale. Maiorul Poltzer s-a purtat bestial nu numai cu dr. Aroneanu ci și cu reprezentanții tineretului socialist care s-au aflat alături de muncitorii greviști⁶⁸.

Măsurile brutale și violența autorităților represive nu și-au atins nici pe departe scopul propus. Greva muncitorilor de la fabrica „Letea” cea mai importantă unitate de acest fel din industria hîrtiei, a declanșat o uriașă mișcare de solidaritate la nivelul întregii țări. Faptul este cu atît mai semnificativ cu cît ne aflăm într-o perioadă de maximă

62 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 2423, pag. 3, 6.

63 *Ibidem*.

64 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 2423, pag. 10; dosar 3541, pag. 164.

65 *Ibidem*.

66 *Ibidem*.

67 „Socialismul” din 27 septembrie 1919.

68 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 3541, pag. 164.

efervescentă revoluționară, cînd o acțiune chiar de amploarea acesteia nu era un fapt singular, izolat. Lupta tot mai puternică a proletariatului român străbătea țara de la un capăt la celălalt. Cu toate acestea, greva de la „Letea” și în general muncitorimea băcăuană s-a bucurat de sprijinul, înțelegerea și solidaritatea activă a maselor muncitoare din întreaga țară.

În sprijinul greviștilor din Bacău, conferința Uniunii lucrătorilor în lemn și mobilă întrunită la București la 21 septembrie 1919, a protestat cu hotărîre împotriva ilegalităților săvîrșite la adresa muncitorimii băcăuane, avertizînd că va trece la organizarea unei largi campanii greviste pentru a impune autorităților încetarea măsurilor arbitrare ce fuseseră adoptate.

În telegrama de protest adresată de conferință Ministerului de Interne, printre altele s-a arătat: „Luînd cunoștință de ilegalitățile comise la Bacău contra greviștilor de la fabrica Letea, prin arestarea tovarășilor noștri Bălineanu, secretarul Comisei Generale a Sindicatelor, I. Palade delegatul Comisei locale și ceilalți, protestează împotriva acestor ilegalități și cere intrarea în legalitate și pedepsirea vinovaților; în caz contrar ne luăm angajamentul de a lua măsurile noastre pentru a putea impune respectarea legilor”⁶⁹.

Conferința regională a organizațiilor sindicale și socialiste din Moldova, ale cărei lucrări s-au desfășurat la Iași în zilele de 27 și 28 septembrie 1919 a adoptat, în legătură cu greva de la „Letea”, o moțiune prin care a protestat împotriva brutalizării muncitorilor din Bacău și a încercării de a suprima cu forța dreptul la grevă⁷⁰.

Demascînd metodele folosite împotriva muncitorilor, organul de presă al sindicatelor Artelor grafice din România a luat atitudine vehementă împotriva samavolnicilor ce se comiteau de către autoritățile din Bacău precizînd: „Din partea noastră ținem să ridicăm cuvîntul de protestare și indignare împotriva unor asemenea procedee barbare. Cu atît mai mult facem aceasta cu cît lucrătorii fabricii de hîrtie sînt înrudiți cu breasla noastră”⁷¹. În încheierea articolului pe care l-am citat se arăta: „Nu înțelegem să ne mărginim numai la protestări platonice și avem cuvinte să credem că organizația Artelor grafice își va spune cuvîntul său împotriva acestor crime antidemocratice și anticonstituționale”⁷².

În semn de solidaritate cu greviștii de la „Letea” Bacău organizația socialistă ieșeană a trimis 500 lei pentru ajutorarea familiilor celor arestați. În orașul Bacău au fost strînse numeroase sume în valoare de mii de lei prin care masele muncitoare din oraș și din întregul județ au venit în sprijinul greviștilor de la „Letea”, aceste sume fiind înmîinate reprezentanților muncitorimii greviste⁷³.

69 Arhiva istorică centrală, fond M.A.I., dosar 737, fila 1.

70 Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916-1921, Ed. Politică, București, 1966, pag. 256.

71 „Munca grafică” din 28 septembrie 1919.

72 Ibidem.

73 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 3541, filele 164, 165.

Puternicul flux revoluționar al acestor ani a avut ca urmare și faptul că în acțiunile de luptă din acest timp au fost atrași și numeroși muncitori care pînă atunci nu fuseseră organizați. Printre întreprinderile unde nu luaseră ființă sindicate revoluționare se afla și fabrica „Letea”. Imediat după începerea grevei s-a înființat sindicatul muncitorilor fabricii⁷⁴, în care numai în prima săptămînă s-au înscris mai mult de jumătate din întregul proletariat al acestei unități. În întrunirile care au avut loc acum au fost analizate condițiile de muncă și de trai ale salariaților acestei importante întreprinderi din industria hîrtiei. După organizarea muncitorilor în sindicat — rezultă dintr-o relatare a Inspectoratului industrial făcută organelor superioare — lupta muncitorilor a crescut în mod simțitor în intensitate și combativitate.

Izbucnirea luptei într-un oraș cu o pondere industrială destul de însemnată și dintr-o importantă întreprindere unde erau direct afectate interesele familiei Brătianu, a alarmat în mod deosebit autoritățile. Zelul lor în lichidarea grevei a avut în vedere, în afara motiveilor de ordin general și pe acela particular arătat mai sus⁷⁵.

După aproape 4 săptămîni, greva muncitorilor de la fabrica „Letea” a încetat la sfîrșitul lunii septembrie⁷⁶, contribuind, alături de rezultatele directe obținute de muncitori, la strîngerea legăturilor cu organele centrale muncitorești din București. Prezența lui M. Bălineanu, Gh. Petrescu-Ghempet și Paul Marc a impulsiona în mod simțitor activitatea revoluționară a muncitorilor din orașele Bacău, P. Neamț și Buhuși⁷⁷, adică în principalele centre muncitorești din această regiune a țării.

Le sediul Secțiunii socialiste și a sindicatelor băcăuane, cu toate interdicțiile puse de autoritățile represive, au fost atrași numeroși țărani și soldați cărora li s-au explicat țelurile și tendințele ce animau Partidul socialist. În fața deosebitei aderențe pe care această activitate a avut-o în orașul și întreg județul Bacău, organele militare au concluzionat: „Această tendință dacă ar rămîne necombătută ar reuși foarte sigur în masele populare, fapt ce ne-a făcut a lua măsurile de rigoare”⁷⁸. Care au fost aceste măsuri am menționat în cuprinsul acestui articol. Încercînd să neutralizeze efectele propagandei revoluționare, autoritățile au dorit, printre altele, să abată pe muncitori de la interesele lor firești. Astfel, s-a urmărit împiedicarea organizării muncitorilor în sindicate revoluționare și în Partidul socialist ei fiind „îndrumați spre asociații pur profesionale”. Nu au reușit în încercările lor și ca urmare au trebuit să recunoască că, „a fost desfășurată o activitate susținută în rîndurile muncitorilor fiind răspîndite idei

74 Industria hîrtiei și Artelor grafice ... pag. 13.

75 Greva generală din România 1920, Ed. Politică, București, 1960, pag. 90.

76 Arhiva istorică centrală, fond M.A.I., dosar 736, fila 4; Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 3541, fila 43.

77 La Buhuși a fost înființată la 17 septembrie 1919 în prezența lui M. Bălineanu Secțiune socialistă din acest oraș. Peste 1000 de muncitori ai fabricii au fost prezenți „dornici să cunoască adevărul ce numai socialismul îl poate arăta” (Arhiva C.C. al P.C.R., fond 28, mapa 236/2).

78 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 96, dosar 3541, filele 50, 51.

revoluționare și în rîndul armatei. Ei (elementele revoluționare — L. E.) speculează nemulțumirile de ordin social și nu au cruțat în discursurile lor nici dinastia”⁷⁹.

Lupta muncitorimii din Bacău și furia cu care organele de reprimare s-au năpustit asupra muncitorimii au stîrnit indignarea opiniei publice și a maselor muncitoare din întreaga țară. Publicațiile muncitorești au declanșat o adevărată campanie de presă pentru prezentarea reală a cauzelor care au dus la începerea acțiunilor și totodată au înfierat metodele brutale folosite de organele represive împotriva greviștilor și a întregii muncitorimi din Bacău. Ziarul „Socialismul” a consacrat celor ce se petreceau în acest oraș o întreagă suită de articole. Materiale ca „Greva de la Letea”, „Prigoana s-a deslănțuit la Bacău”, „Teroare la Letea”, „Prigoana de la Letea continuă”⁸⁰ și alte ample articole descriau pe larg cele ce se întîmplau în orașul Bacău în toamna anului 1919. Poziția fermă împotriva abuzurilor ce se întîmplau în această parte a țării, au mai luat și ziarele „Social-democrația”, (Iași) „Munca grafică”, „Tineretul socialist” ca și alte organe de presă.

În pofida terorii declanșate de autoritățile represive, lupta muncitorilor de la fabrica „Letea” a avut un însemnat ecou și a reprezentat un important succes al întregului proletariat băcăuan.

În prima parte a lunii decembrie 1919, o mare întrunire desfășurată la sediul Secțiunii socialiste din Bacău a relevat cu pregnanță deosebita popularitate a luptei desfășurate de muncitorimea fabricii „Letea”, solidaritatea pe care au arătat-o masele muncitoare, precum și exemplul stimulator pe care l-a reprezentat lupta celor de la „Letea”⁸¹. În cuvîntul lor, Iancu Iliescu-Severin, dr. Aroneanu, I. Palade și alți fruntași ai muncitorimii din aceste locuri au relevat însemnătatea succesului de la „Letea” în condițiile cînd patronii și cel mai mare capitalist din țară care era Vintilă Brătianu, dispuneau de armată, jandarmerie și celelalte forțe represive ale statului burghez. Referindu-se la mișcarea grevistă din întreaga regiune Bacău — P. Neamț — Roman, Iancu Iliescu-Severin și dr. Aroneanu au accentuat importanța solidarității muncitorești și formele ei de manifestare printre care ajutorarea permanentă a greviștilor, sprijinirea familiilor lor, acțiunile pentru eliberarea celor arestați etc., etc.

În cadrul întrunirilor care au avut loc în luna decembrie la sediul Secțiunii socialiste din Bacău, la care au participat delegați din orașele P. Neamț, Buhuși, Roman și altele din această regiune, au fost

79 Stabilind „vinovățiile” maiorul Poltzer a cerut traducerea tuturor celor aflați în fruntea muncitorimii în fața Curții marțiale precizînd următoarele: „În principal toți cei înaintați Curții marțiale se făceau vinovați de extinderea grevei de la fabrica Letea, ajutorarea greviștilor, ținerea de întruniri, atragerea țăranilor și militarilor de partea greviștilor cu ajutorul propagandei revoluționare”. M. Bălițeanu, Gh. Petrescu-Ghempet, Paul Marc la care au fost asociați dr. Aroneanu, I. Cașin și I. Palade au fost acuzați de încercarea de a „provoca o grevă generală a tuturor lucrătorilor din oraș, propagandă revoluționară” etc. (*Ibidem*, dos. 30238/65, fila 9).

80 „Socialismul” din 24, 25, 27 septembrie 1919.

81 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 95, dosar 30238/65, fila 15.

luate în discuție problemele politice care se degajau după succesul luptei muncitorimii băcăuane. Iancu Iliescu-Severin s-a referit la perspectivele luptei muncitorimii din orașele sus amintite, la necesitatea dezvoltării organizării și solidarității muncitorești pentru a preveni încercările patronilor de a readuce muncitorimea la vechea stare de lucruri. Dr. Aroneanu a ridicat problema folosirii armatei în conflictele dintre patronii capitaliști și muncitori și a relevat principalele aspecte care se desprindeau din succesul muncitorimii de la „Letea”. În problema condamnării lui Gh. Tănase de către Curtea marțială din Iași la 2 ani închisoare, Iancu Iliescu-Severin a arătat — și întreaga adunare l-a aprobat — că această acțiune reprezintă un act de sfidare la adresa întregii muncitorimi socialiste. Infierind această nedreaptă condamnare, Iancu Iliescu-Severin a menționat că este datoră întregii muncitorimi de a acționa pentru eliberarea lui Gh. Tănase afirmând răspicat: „chiar cu vărsare de sînge vor trebui să-l scoată de la închisoare”⁸².

În consens cu cele ce se întîmplau în întreaga țară, acțiunile de luptă grevistă au continuat la fabrica „Letea” din Bacău. La sfîrșitul anului 1919, aici a avut loc o nouă grevă ca răspuns la încercarea patronilor de a anula cele obținute de muncitori cu două luni în urmă, grevă care a durat două săptămîni⁸³.

În condițiile anului 1920, muncitorii fabricii „Letea” au reluat lupta determinată de necesitatea satisfacerii revendicărilor lor. Nu se poate nega, de asemenea, că lanțul de acțiuni revoluționare care se desfășurau zi de zi, a avut o puternică influență și asupra muncitorimii din orașul Bacău.

La 30 aprilie 1920, salariații fabricii adresează un memoriu conducerii întreprinderii prin care pretindeau reducerea zilei de muncă la 8 ore, creșterea cu 40% a salariilor, respectarea sărbătorilor legale, alcătuirea unui regulament de stabilitate în legătură cu casa de pensii. O semnificație deosebită din punct de vedere politic o avea faptul că în memoriul amintit se cerea ca să se lucreze de 10 mai, iar în ziua de 1 mai fabrica să fie oprită⁸⁴. Această ultimă revendicare, manifestare politică evidentă cu caracter antimonarhic bine conturat, a determinat redactarea unui memoriu special adresat directorului tehnic al fabricii prin care cererea arătată era întărită cu argumente asupra semnificației zilei internaționale a muncii. Hotărîrea arătată de muncitori, la care trebuie să adăugăm starea generală de efervescență revoluționară, a determinat direcția ca să aprobe această revendicare politică a salariaților fabricii⁸⁵. Sub presiunea muncitorilor, direcția fabricii a fost obligată să aplice imediat cele mai mari părți din revendicările prezentate, inclusiv ziua de muncă de 8 ore. Din rezolu-

82 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 95, dosar 30238/65 fila 15; pentru acțiunile din acești ani în regiunea Bacău — P. Neamț—Roman vezi, și M. R. Rolle, „1920 — Contribuții la istoria socială a României, P. Neamț. 1937, pag. 131-137.

83 Arhivele Statului Iași, fond Inspectoratul industrial al Regiunii a III-a, dosar 661, fila 62.

84 *Ibidem*, pag. 6.

85 D. Berlescu, C. Botez, I. Saizu, *op. cit.*, pag. 18. Arhivele Statului Bacău, fond fabrica „Letea”, dosar 14/1920, filele 12, 37, 41-42.

ția pusă rezultă că muncitorii fabricii „Letea” au obținut: 1. un spor mediu de 30% la salariile fixe și la alocația de scumpete; 2. introducerea zilei de lucru de 8 ore de la 1 iunie 1920 cu condiția de a se găsi personalul necesar pentru înființarea celui de al treilea schimb; 3. respectarea repausului duminical iar în secțiile care trebuiau să funcționeze duminica urma să se plătească un spor de 50% urmînd să se dea liber personalului prin rotație astfel ca fiecare să beneficieze de un număr de zile libere pe lună; 4. de la 1 iunie 1920 urma să se acorde o îndemnizație de chirie și anumite beneficii de fabricație și personalului. Necesitatea de a tempera lupta muncitorilor în condițiile avîntului general revoluționar care cuprinsese întreg proletariatul din România, a determinat conducerea fabricii de a recurge la anumite „soluții” pentru subminarea acțiunilor muncitorești. Încercarea de a-i atrage pe muncitorii fabricii în rîndul așa-zisilor acționari ai întreprinderii s-a soldat cu un eșec total datorită faptului că muncitorii au înțeles prea bine că aceasta nu înseamnă de fapt decît o manevră a patronilor prin care aceștia încercau să-i abată de la lupta lor momindu-i cu niște promisiuni iluzorii⁸⁶.

După crearea P. C. R., în mai 1921, lupta proletariatului român a intrat într-o nouă fază care a avut repercusiuni pozitive asupra maseilor muncitoare din întreaga țară. Muncitorii fabricii „Letea” ale căror acțiuni, în anii avîntului revoluționar, au determinat îmbunătățirea condițiilor lor de viață, vor intra într-o nouă etapă a desfășurării luptei lor determinată de noile condiții apărute după crearea Partidului Comunist Român.

Concluzionînd, putem arăta că acțiunile muncitorimii băcăuane de care ne-am ocupat în acest articol au reprezentat o manifestare concretă a intensificării avîntului revoluționar din acest timp în toate colțurile țării. Acțiunile muncitorimii de la „Letea” Bacău au dovedit capacitatea de luptă a muncitorimii organizate, solidaritatea pe care o manifesta proletariatul din întreaga țară în sprijinul luptei maselor muncitoare ca și legătura care a existat între acțiunile proletariatului diverselor ramuri economice.

Afirmația pe care o facem este dovedită de lanțul de acțiuni greviste care s-au succedat în această parte a țării începînd din toamna anului 1919. Acțiunile muncitorimii de la „Letea” Bacău au fost urmate de greva generală a tuturor fabricilor din P. Neamț din decembrie 1919⁸⁷ ca și de greva generală a muncitorimii de la fabrica de postav din Buhuși din februarie 1920. Aceste importante greve întretăiate de altele mai mici, dovedesc fără îndoială, influența reciprocă pe care o avea lupta muncitorimii desfășurată într-o regiune industrială care se situa peste media pe care o reprezenta Moldova în anii de după primul război mondial.

La reușita acțiunilor din Bacău, P. Neamț, Buhuși, o contribuție esențială a avut-o și activitatea desfășurată de Secțiunea socialistă bă-

⁸⁶ D. Berlescu, C. Botez, I. Saizu, *op. cit.*, pag. 119.

⁸⁷ Vezi, L. Eșanu, *Aspecte ale desfășurării grevelor generale din decembrie 1919 la Piatra Neamț*, în *Carpica*, 1970.

căuană și de conducătorii maselor muncitoare din această parte a țării printre care cităm pe dr. H. Aroneanu, Iancu Iliescu-Severin, I. Palade, I. Cașin și alții. Nu putem încheia fără a arăta că un substanțial ajutor la desfășurarea cu succes a acțiunilor muncitorimii de la „Letea” Bacău a avut-o și prezența în rândurile sale a delegaților mișcării muncitorești din Capitală, a celor aflați în conducerea Partidului socialist și ai Comisiei Generale a Sindicatelor din România. Venirea în mijlocul greviștilor a lui M. Bălineanu, Gh. Petrescu-Ghempet și a altora a constituit un impuls pentru lupta muncitorimii băcăuane, venire care a contribuit la organizarea și susținerea acțiunilor lor. Succesul obținut a demonstrat importanța solidarității, care s-a dovedit o armă redutabilă în lupta proletariatului băcăuan.

Contribuind la organizarea lor profesională și politică, la câștigarea unor importante revendicări în anii avântului revoluționar, acțiunile muncitorimii băcăuane s-au încadrat în valul luptelor greviste care străbăteau țara de la un capăt la celălalt. În același timp acțiunile muncitorimii băcăuane au reprezentat un punct de plecare și pentru alte categorii de muncitori din centrele mai mici, constituind un bun exemplu pentru luptele care vor urma în perioada de după crearea Partidului Comunist Român.

LE MOUVEMENT GREVISTE DE LA FABRIQUE „LETEA” — BACĂU PENDANT LES ANNÉES 1918—1920.

R é s u m é

Les actions grévistes qui ont eu lieu à la fabrique „Letea” — Bacău, ont représenté une manifestation concrète de la lutte du prolétariat de cette région du pays.

En commençant par la recherches des matériaux inédits des archives centrales et les différents comptes rendus publiés dans la presse de cette époque, l'auteur a donné une image presque complète sur l'ensemble de ces actions pendant les années 1918-1920.

En insistant sur les principaux étapes de ces grèves, sur leur écho dans le milieu du prolétariat de tout le pays, sur la solidarité et l'appui des organes centrales du mouvement ouvrier pour les grévistes, l'article présente une image concrète sur l'intensité de ces actions la zone Bacău-Neamț.

Partie intégrante de l'ensemble des luttes révolutionnaires de ces années, les actions de „Letea” — Bacău ont constitué un point de départ pour les événements d'après la création du Parti Communiste Roumain.